

УДК 658: 006.065

Рудницький В. Ф.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ ПРОГРАМ-ПЕРЕДУМОВ В НАССР-СИСТЕМАХ ЗГІДНО З ВИМОГАМИ ISO 22000

У статті узагальнено досвід упровадження систем управління харчовою безпечністю згідно з вимогами міжнародного стандарту ISO 22000 в частині програм-передумов. Розглянуто чотири підходи до їх документування, подано переваги й недоліки підходів, надано рекомендації щодо застосування, а також наведено показові фрагменти.

Ключові слова: харчова безпечність, стандарт, програма-передумова, документування.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Під час створення й частково під час модернізації НАССР-систем згідно з вимогами стандартів серії ISO 22000 виникає питання раціональної форми документування пререквізитних програм або програм-передумов (далі – ПП). Від вирішення цього питання значною мірою залежить ставлення до ПП з боку виконавців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У новій редакції стандарту ISO 22000:2018 [1] наведено основні вимоги до ПП. Зокрема, розширено чинники, які беруть до уваги під час встановлення ПП. Є вимоги щодо документування вибору й визначення, моніторингу й перевіряння ПП. Наразі деталізовані вказівки до змісту ПП викладено в шести стандартах ISO серії 22002, два з яких оновлюють. Вимоги до застосування ПП обґрунтовано в статті [2]. Варіант форми документування ПП подано в праці [3]. Загалом питання щодо вибору раціональної форми документування ПП залишається неоднозначним і дискусійним.

Мета статті. Узагальнити й класифікувати підходи до побудови й документування ПП, на цій основі подати розробникам НАССР-систем альтернативи проектних рішень щодо форми ПП.

Зважаючи на багаторічний досвід консультування під час створення й модифікації НАССР-систем та проведення їх внутрішніх аудитів, практичні підходи до документування ПП можна умовно поділити на типи:

- спрощений;
- белетристичний;
- табличний;
- з деталізованим управлінням.

За «спрощеного» підходу ПП не виділяють як окремо документований засіб управління. Їх замінюють документи (процедури та/або інструкції) з назвами, подібними до наданих у вказівках стандартів ISO серії 22002. Відомості про такий підхід наведено в [3]. В цьому є певна системна неузгодженість з тим, що інші ключові засоби управління НАССР-системи (операційні програми-передумови й контрольні критичні точки) створюють у формі окремих спеціалізованих документів. Тим більше, що дерева рішень, які практично використовують для оцінювання небезпек і вибору управлінських дій для операцій з продукцією, мають «виходи» саме на ПП.

З іншого боку, цей підхід можливо вважати передбачливим, оскільки під час реалізації вимог інших популярних стандартів з управління харчовою безпечністю термін ПП не використовують або використовують з іншими назвами. Відповідно, документи

НАССР-системи розробляють як універсальні з орієнтацією на сертифікацію її відповідності в різних системах сертифікації.

За «белетристичного» підходу ПП створюють як описи стану об'єкта управління з частковим поданням того, завдяки якому управлінню якого досягають, підтримують та покращують цей стан. Кожна ПП формується як окремий документ. Приклад реалізації цього підходу для фрагмента ПП «Конструкція і планування будівель» наведено на рисунку 1.

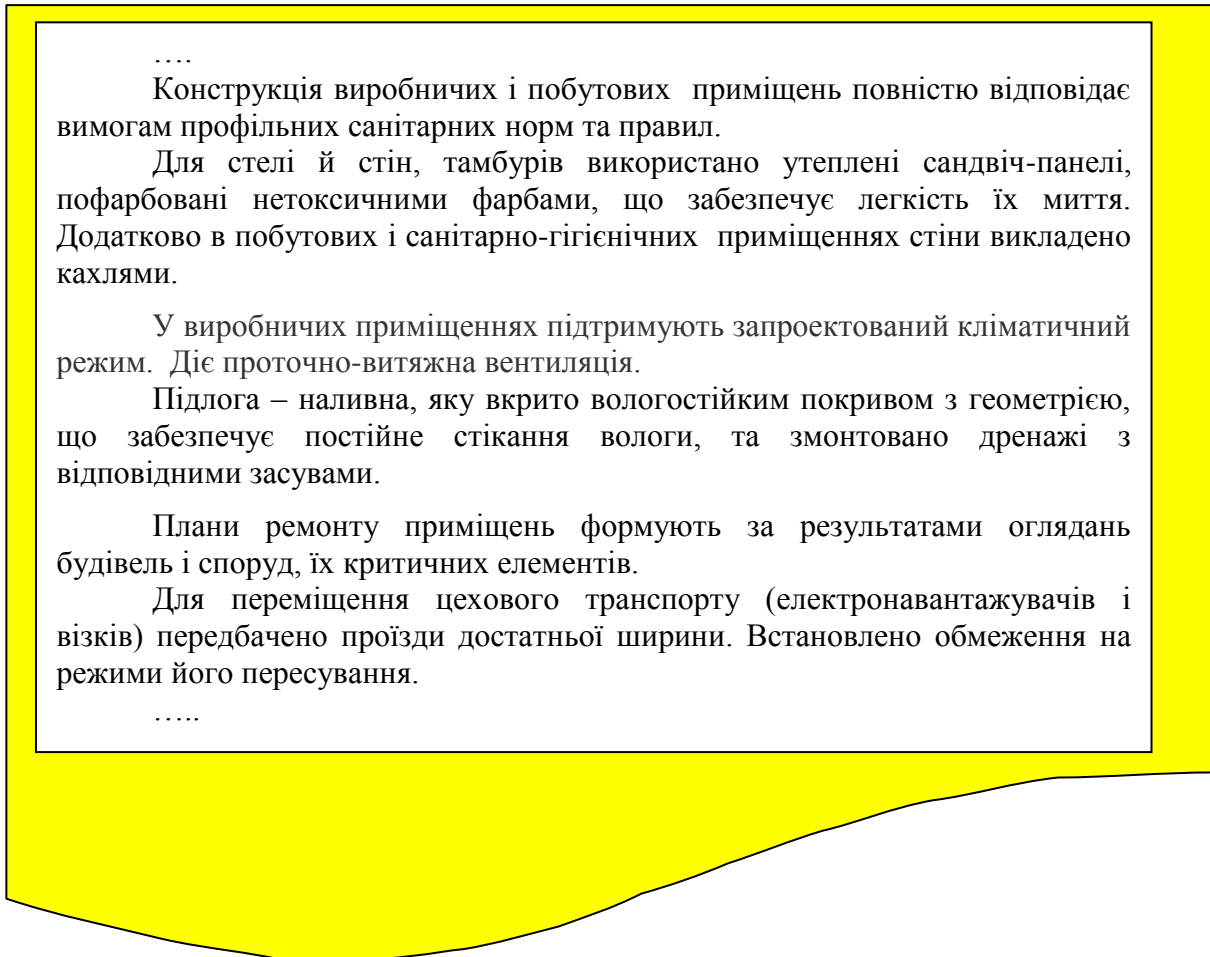

Рисунок 1. Фрагмент ПП «Конструкція і планування будівель» за підходом «белетристичний»

Позитивним аспектом цього підходу є легкість сприйняття тексту й швидке отримання загального уявлення щодо сфери дії ПП та стану об'єктів управління. Негативним аспектом є фрагментарність подання управлінських дій (планування, виконання, реєстрація інформації тощо), їх часових/ситуаційних умов, відповідальних виконавців. Рекомендовано системне підсилення вказаних аспектів або відмова від такої форми ПП і перехід до використання підходів «табличний» або «з деталізованим управлінням».

За «табличного» підходу в одній таблиці концентрують основні відомості про всі ПП. У цих відомостях у стиснутому вигляді відображають об'єкти управління («що») й управлінські дії («хто», «коли», «як», «реєстрація» тощо). Приклад реалізації такого підходу для фрагмента ПП «Захист від шкідників» наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Фрагмент ПП «Захист від шкідників» за підходом «табличний»

Позначення й назва ПП	Складник ПП	Заходи з управління (планування, виконання, реєстрація, відповідальність)	Моніторинг	Валідація
1	2	3	4	5
...				
ПП05 «Захист від шкідників»	Відлякування птахів за допомогою пропанової гармати	Рішення про місце встановлення, програмування роботи приймає й організує головний інженер. Гармата працює автоматизовано. Реєстрації не ведуть. Додаткові відомості – ІНС24	Ситуаційний нагляд за працездатністю й технічне обслуговування виконує майстер відділення. Моніторинг результативності – відповідальний член НАССР-групи	Комісія згідно з наказом по підприємств у. Результат в акті АКТ24
...				

Табличний підхід до створення ПП компактний, має легку оглядовість, простоту виконання. Негативний аспект застосування цього підходу – невеликий потенціал деталізації за потреби охопити в ПП багато управлінських дій. Вихід у використанні таблиці як інформаційної верхівки з розвитком посилань на відповідні положення, методики, інструкції тощо. Табличну форму рекомендовано використовувати у НАССР-системах малих підприємств.

У підрозділі 0.3.2 нового стандарту ISO 22000:2018 серед іншого наведено інтерпретацію класичного циклу «P-D-C-A» або циклу Демінга відносно операційного рівня НАССР-системи. Як складник цього рівня узагальнено розглядають трактування етапів циклу Демінга і для програм-передумов. Однією з реалізацій цього трактування може бути підхід до формування ПП, який має умовну назву «з деталізованим управлінням». Суть деталізації полягає в явній вказівці у ПП для елементів циклу Демінга того, «хто», «що», «коли», «в які формі» виконує дії з об'єктами управління цієї ПП. Деталізацію може бути поглиблено вказуванням складників об'єктів управління, довідкової інформації та/або посилань на інші документи НАССР-системи.

Кожну ПП формують як окремий документ. Відомості про розділи ПП за підходом «з деталізованим управлінням», які можна застосовувати в НАССР-системах згідно з вимогами [4], наведено в [5]. Варіант можливої структури розділів ПП за підходом «з деталізованим управлінням», модифікований для виконання вимог стандарту ISO 22000:2018, наведено на рисунку 2.

Верифікацію ПП розглядають як складник аналізування діяльності. Важливо, що виконувати верифікацію не може особа, яка відповідає за моніторинг або заходи управління в цій ПП. У додатках наводять інформацію, яку недоцільно розміщувати в інших документах НАССР-системи (ескізи форм документів, особливості дій тощо). Приклад побудови фрагмента розділу щодо планування для ПП «Управління відходами» наведено на рисунку 3.

- Сфера застосування ПП.
- Відповідальність за ПП (загалом і за її складники).
- Заходи ПП (із зазначенням відповідальності, а також часової/ ситуаційної прив'язки):
 - а) довгострокові заходи;
 - б) планування складників;
 - в) виконання й облік складників. Зокрема й моніторинг;
 - г) аналізування діяльності. Зокрема й для ініціації покращення.
- Верифікація ПП:
 - а) мета;
 - б) метод;
 - в) частота;
 - г) відповідальність;
 - д) реєстрація.
- Документована інформація:
 - а) нормативно-технічні документи;
 - б) планово-облікові документи.
- Додатки.

Рисунок 2. Перелік розділів ПП за підходом «з деталізованим управлінням»

5 ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

Формування відповідальним членом НАССР-групи ГРФ35 «Плану-графіка санітарно-профілактичних заходів по підрозділах на рік» для позицій щодо відходів згідно з процедурою ПРО30.

Формування екологом підприємства Плану природоохоронних заходів на рік для позицій щодо відходів.

Щомісячне складання майстром адміністративно-господарської ділянки:

– ПЛН 63 «Графік прибирання та дезінфекції сміттєзбиральних майданчиків і сміттєзбірників»;

– ПЛН 64 «Графік роботи підмітальної машини»;

– ПЛН 68 «Графік вивезення сміття й твердих побутових відходів».

Розпорядження головного інженера щодо обходів дренажів і каналізації слюсарями-сантехнікама (не рідше ніж один раз на місяць).

.....

Рисунок 3. Фрагмент ПП «Управління відходами» за підходом «з деталізованим управлінням»

Відображення в явному вигляді конкретних дій на етапах циклу Демінга сприяє їх розумінню й виконанню відповідальними особами, акцентує увагу (створює передумови, виділяючи певні позиції) на необхідності їх перевіряння. Зокрема, за допомогою

внутрішніх аудитів. Цей підхід доцільно вважати найпрагматичнішим.

На практиці можливі різноманітні комбінації застосування поданих підходів до створення ПП та їх документування. Головна мета вибору розробниками НАССР-системи певного підходу або їх комбінації – змістовно й компактно регламентувати захист від харчових загроз на рівні програм-передумов.

ЛІТЕРАТУРА

1. ISO 22000:2018 Food safety management systems – Requirements for any organization in the food chain.
2. Хімичева Г. І. Аналіз сучасних принципів і підходів до оцінки якості та безпечності харчової продукції / Хімичева Г. І., Зенкін М. А., Скалига Т. М. // Вісник КНУТД. – 2015. – № 6 (92). – С. 156 – 163.
3. Дзюба Т. Програми-передумови як загально визнаний ключовий елемент системи управління безпекою харчових продуктів / Т. Дзюба, Г. Мазур // Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2012. – № 1. – С. 50 – 52.
4. ДСТУ ISO 22000:2007 Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга (ISO 22000:2005).
5. Рудницький В. Ф. Практичні аспекти переходу від ДСТУ 4161 до ISO 22000 у процесі вдосконалення НАССР-системи підприємства / В. Ф. Рудницький // Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2016. – № 3. – С. 31 – 34.

Рецензент: Калита Т.П., директор ТОВ «Компанія професіоналів з якості «СИСТЕМИ», член правління Української асоціації якості (УАЯ), член Міжнародної гільдії професіоналів якості.